

Obrnjeno dokazno breme in organiziran kriminal

Teja Videc, Bojan Dobovšek

Namen prispevka:

Institut obrnjenega dokaznega bremena sedaj kot novost tudi v civilnih postopkih omogoča uspešen boj zoper protipravno pridobljeno korist. Področje mladega nastanka, njegova predvidena zmožnost združljivosti z obstoječim pravnim redom, uporaba ter primerjava z drugimi državami članicami Evropske unije – Republika Irska je vodilna na tem področju ter njihovimi kazenskimi in civilnimi pravnimi postopki, so namen tovrstnega prispevka.

Metode:

Prispevek na podlagi razvoja in vzročno-posledične povezanosti obravnavanega instituta povzema določena opažanja in spoznanja ter stališča, kar posledično omogoči oblikovanje novih sklepov in (spo)znanj obravnavanega področja.

Ugotovitve:

Zahtevam EU je bilo z ustanovitvijo različnih inštitucij pri nas zadoščeno, kot tudi na področju prava, kjer dovolj dosledno upoštevamo navodila. Problem se pokaže pri samem izvajanju zakonov, kot tudi ne-delovanju nekaterih inštitucij. Statistika, ki opisuje trenutno stanje pri nas še ne beleži uporabe instituta obrnjenega dokaznega bremena. Zato pa podatki za področja začasno zavarovanega, zaseženega in odvzetega premoženja od leta 2010 dalje kažejo vzpodbudne rezultate, čeprav še ni znano, ali bo prišlo do dokončnih obsodilnih sodb in dokončnega odvzema protipravno pridobljenega premoženja. Uradno Republika Slovenija beleži le pet pravnomočnih sodb v zvezi s pranjem denarja, na osnovi kazenskega prava.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Obrnjeno dokazno breme je pri nas področje mladega nastanka, ki je postalo aktualno zadnji dve leti, medtem ko imajo nekatere tuje države že dolgoletno prakso obravnavanega področja. Odprte so torej možnosti za raznovrstne razprave in raziskave na tovrstnem področju. Podani predlogi in smernice za morebitno nadaljnjo uporabo pa naj pomenijo dodaten doprinos k stroki.

Ključne besede: organiziran kriminal, gospodarski kriminal, konfiskacija, obrnjeno dokazno breme, protipravno pridobljeno premoženje

1 Uvod

Aktualne razprave v medijih, konference in okrogle mize mednarodnega značaja ter vedno bolj »vročekrvne« politične razprave v današnjih sodobnih državah, kažejo na aktualnost pojava organiziranega kriminala in hkrati na dejstvo, da se je kriminal kot takšen vedno prilagodil spremembam družbene zgodovine. Pojavlja se nevidno in neslišno, zelo kompleksno. Njegova dinamika pa je odvisna od trendov, prevladujočih v družbi. Njegove strukture so prepletene in večplastne, sestava skupin znotraj posamične družbe je zelo prožna in se hitro odziva na spremembe okolja (po Wilton Park Paper v Dobovšek, 1997).

Sprva je Evropa sicer sledila ameriškim spoznanjem, a so kasneje nemški teoretiki pričeli razvijati svoje teorije obravnavanega pojava, vse do danes, ko so pojem tudi natančneje opredelili (Selinšek, 2006). Gledano integracijsko usmerjeno (povezave in članstva v Evropski uniji, v nadaljevanju EU), je za trenutno evropske razmere nam bližja nemška definicija, ki pa pravi, da gre v tem primeru za načrtovano storitev kaznivega dejanja zaradi pridobivanja dobička in moči.

Konsolidacija demokracije in prehod iz socialističnega v lastninski sistem, pravna, politična in gospodarska preobrazba so bili pogoji za vstop Slovenije v integracijo EU. Vendar pa se je kot posledica tega izkazalo, da se zaradi »vse večje prepletenosti slovenskih gospodarskih in finančnih tokov z mednarodnimi in vedno večjega deleža zasebnega sektorja v bruto domačem proizvodu se srečujemo na kazenskopravnem področju z enakimi problemi kot sodobne demokratične družbe.« (Dobovšek, 2004: 6 - 7) Strokovnjaki s področij kazenskega prava in kriminalistike ter drugi so si enotni – v porastu je kriminaliteta s področja gospodarskega kriminala. Glede na to, da je tovrstni pojav in njegove značilnosti prilagojene posameznemu gospodarskem sistemu in njegovim značilnostim, ne moremo govoriti o splošni definiciji, kot tudi ne o enotni formuli, sprejeti na mednarodni ravni.

Enako kot pri organiziranem kriminalu, gre tudi pri gospodarski kriminaliteti za željo po dobičku, ki ima za podlago izvajanje kaznivih dejanj in tudi zaradi nevidnosti ga je ravno tako težko izslediti. Nikoli z zagotovostjo namreč ne moremo trditi, koliko je je v dejanskem stanju, zato o njej le ugibamo.

V zgodovini je veljal »klasičen« pristop omejevanja vsakršnega kriminala, ki je temeljil na priporni kazni in zaporu, kar pa seveda ni imelo prispevka k odnosu in spremembi odnosa do storitve kaznivih dejanj in tako ni prispeval k zavedanju o nevarnostih takšnega dejanja. Modernizacija prava pa vnaša zoper kazniva dejanja težje stopnje popolnoma nov institut, ki se je razširil že v kar nekaj državah članicah EU (svoje začetke pa ima v Združenih državah Amerike; v nadaljevanju ZDA), govora je o institutu obrnjenega dokaznega bremena.

2 Obrnjeno dokazno breme

V 80-ih letih preteklega stoletja so javnost razburjale ne samo organizacije in združenja tipa »mafija«, ampak tudi njihovo financiranje in visoki dobički, ki so izhajali iz različnih oblik kriminalnih dejanj, zagrešenih s strani teh organizacij. Odgovor tako s strani tistih, ki so vodili takratno politiko odločanja in pa strokovne javnosti, se je pokazal v obliki moderne, trše reforme, postopkov, ki so se pričeli razvijati v obliki konfiskacije – odvzemu premoženjske koristi, ki je temeljila na kaznivih dejanjih. V tem sorazmeroma kratkem času se je izkazala potreba po razumevanju in preusmeritvi pozornosti na področja, primerljiva z že osnovanimi oblikami kriminala, ki zagotavlja visoke dobičke, z »novodobnim« kriminalom, katerega posledice škodljivo vplivajo predvsem na socialno blaginjo prebivalstva.

Stroga kontrola nad finančnimi sredstvi in posledično ureditev davčne zakonodaje, kar se pri nas že dogaja, so eni izmed ukrepov, ki se izvršujejo tudi na ravni EU. V ZDA se je namreč institut obrnjenega dokaznega bremena izkazal kot zelo učinkovit ukrep – osebi, ki se ukvarja z dejavnostmi organiziranega kriminala, se v ZDA nemudoma odvzame/zaseže/zaplени vse njegovo/njeno premoženje, če ta ne uspe dokazati njegovega zakonitega izvora - še posebej se to pokaže v primerih vse pogostejšega neplačila davkov državi (Kuhar, 2008).

Pri obrnjenem dokaznem bremenu gre za tako imenovano »olajševanje« obdolženčevega položaja, lahko tudi krivde, z namenom, da mora storilec sam dokazati, da ni kriv in se tako posledično razbremeni obveznosti. »Osumljeni torej izgubi svoje premoženje, če ne more dokazati, da ga je pridobil na zakonit način in s tem plačal obveznosti državi.« (Dobovšek, 2004: 42)

Z gotovostjo lahko trdimo, da je obrnjeno dokazno breme rezultat ameriškega »boja« zoper gospodarski kriminal in ima podlago tako v zakonu, sprejetem 1970 v boju proti mafijskim družbam (Racketeer-Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO), as part of the Organized Crime Control Act, 1970), kot tudi v zakonu o preprečevanju pranja denarja iz leta 1986 (Money-Laundering Control Act, 1986). Zato je potrebno posebej izpostaviti dejstvo, da je na sam instrument potrebno gledati z dveh vidikov:

- kakšna oziroma kako visoka je zanesljivost razsodbe, da se spor reši čim bolj uspešno; gre namreč za mehanizme, ki določajo način postopanja stranke v postopku presoje zoper storjen prekršek, ter samo ureditev teh mehanizmov (ali je zahtevek utemeljen, kakšni stroški nastanejo pri pridobivanju dokazov in katere dokaze upoštevati) in
- na dolžnosti posamezne stranke, da sama priskrbi dokaze, z visoko stopnjo zanesljivosti; v nasprotnem primeru tak dokaz namreč izključuje vsakršno možnost, da stranka uspe v postopku; gre za prioriteto v postopku, ki je potrebna tehtnega razmisleka, ali je takšna stranka, za katero se izkaže, da postopa skladno z zakoni in ne proti sodišču in da njeno ravnanje ter ugotavljanje le - tega za sam postopek ne pomeni večje izgube, kot v primeru stranke, ki ne postopa v skladu z zakoni (stroški, ki nastanejo s pridobivanjem dokumentacije, privedbe prič in podobno), (Gomez, 2001).

Brez dvoma je ameriška praksa uporabe obrnjenega dokaznega bremena vplivala na delovanje ter postopanje EU v okvirih prenov pravnih sistemov. Vendar pa trenutni trendi poenotenja oziroma spreminjanje zakonodaje posamezne države članice kažejo na ovire, ki jih predstavljajo razlike v obstoječih pravnih sistemih in njihova (ne)kompatibilnost s predlaganim institutom. Slednje se izkaže v nasprotjih med načelom vladavine prava in temeljnih človekovih pravic, ki kaj kmalu trčita in sta si v nasprotju, ko je govora o institutu obrnjenega dokaznega bremena ter poskusa njegove (bolj ali manj) uspešne vpeljave v obstoječi pravni red.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih človekovih svoboščin (v nadaljevanju EKČP) namreč ne regulira oziroma ne umešča obrnjenega dokaznega bremena med tožilstvo in obrambo, vendar pa tudi ni nedovzetna zanj (Reversal of the burden of proof in confiscation of the proceeds of crime: a Council of Europe Best Practice Survey (Best Practice Survey No. 2), 2000). Vendar pa Zakon o ratifikaciji Konvenciji Sveta Evrope o pranju, odkrivanju, zasegu in zaplembi premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem in o financiranju terorizma (v nadaljevanju MKPOZZ), v 4. odstavku 3. člena določa, da »vsaka pogodbenica sprejme take zakonodajne ali druge morebitne ukrepe, s katerimi zagotovi, da pri težjem kaznivem dejanju ali dejanjih, ki jih opredeljuje nacionalna zakonodaja, storilec kaznivega dejanja izkaže izvor domnevne premoženjske koristi ali drugega premoženja, ki se lahko odvzame, če je taka zahteva skladna z načeli njene zakonodaje.« (Zakon o ratifikaciji Konvenciji Sveta Evrope o pranju, odkrivanju, zasegu in zaplembi premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem in o financiranju terorizma [MKPOZZ], 2010) Razlagalno poročilo pa k tej točki dodaja, da podpisnica konvencije ob hujših kaznivih dejanjih vzpostavi institut obrnjenega dokaznega bremena glede zakonitega izvora premoženjske koristi ali drugega premoženja, ki se lahko odvzame. Notranje pravo podpisnice je tako pristojno za določitev, katera dejanja šteti med hujša kazniva dejanja, sama vzpostavitev instituta obrnjenega dokaznega bremena pa je odvisna od možnosti dopustitve le-tega znotraj

notranjega prava države podpisnice. Obveznost določitve obrnjenega dokaznega bremena v kazenskem postopku, v katerem se ugotavlja kazenska odgovornost storilca, pa ni moč razlagati v okviru te določbe konvencije (Blažič in Križaj, 2010). Izkaže se, da v primerih, ko gre za civilni odvzem premoženja, ne moremo govoriti o kršitvi domneve nedolžnosti, saj se ta »uporabi le v povezavi s konkretno kazensko obtožbo za očitano kaznivo dejanje. A contrario – v civilnih postopkih ne velja domneva nedolžnosti, zato v njen okvir ne sodi civilni odvzem premoženja, za katerega oseba ne more dokazati zakonitega izvora.« (Predlog zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, 2010: 14)

Na evropski ravni je ureditev obrnjenega dokaznega bremena pomembna še z vidika njegove formulacije v Okvirnem sklepu Sveta 2005/212/PNZ z dne, 24. februarja 2005 o zaplembi premoženjske koristi, pripomočkov in premoženja, ki so povezani s kaznivimi dejanji, sklicujočem se na 12. člen Konvencije Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu, z dne, 12. decembra 2000.

Države pogodbenice imajo možnost preučiti zahtevati od storilca, da dokaže zakonito poreklo premoženjske koristi, ki naj bi bila domnevno pridobljena s kaznivim dejanjem ali vsakega drugega premoženja, ki ga je treba zaseči, v kolikor je takšna zahteva v skladu z načeli notranjega prava države pogodbenice in z naravo sodnih postopkov v tej državi.

Okvirni sklep ima za cilj zagotavljanje učinkovitih pravil, ki urejajo zaplembo premoženjskih koristi, pridobljenih s kaznivim dejanjem – vseh članic pogodbenic, in tudi v zvezi z dokaznim bremenom, ki se nanaša na vir sredstev osebe, ki je bila obsojena za kaznivo dejanje, povezano z organiziranim kriminalom (Eur-Lex, 2005).

Omeniti velja Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu, z dne 20. novembra 2008 (COM(2008)766 konč.), o premoženjski koristi, pridobljeni z organiziranim kriminalom – zagotovitev, da se »kriminal ne splača«, v katerem Komisija evropskih skupnosti ugotavlja, da je za oviranje organiziranega kriminala bistvenega pomena, da se premoženjske koristi, pridobljene na nezakonit način, odvzamejo v največji možni meri, kar pa je odvisno od same učinkovitosti predvsem nacionalnih sistemov držav članic.

Komisija ugotavlja, da je trenutna številka primerov zaplembe na področju celotne EU razmeroma nizka. Odvzeta sredstva, ki imajo svoj izvor v organiziranem kriminalu, pa so zelo skromna, še posebej v primerjavi z oceno prihodkov hudodelskih združb. Zato v nadaljevanju sporočila le – to navaja prenovitev obstoječega pravnega okvira EU, Komisija pa naj bi proučila možnost razširitve nekaterih pravnih pojmov in uvedbo novih pravil, da se povečajo možnosti za zajezitev problematike protipravno pridobljenega premoženja.

Obrnjeno dokazno breme, ki kot ukrep najprej pomeni prenovljeno pravno določbo (drugje vzpostavitev novega pravnega instituta kot novo uvedeno pravilo), potrebuje uravnovešen pristop in dodatne zaščitne ukrepe, saj lahko kot takšen vpliva na temeljne pravice, kot sta lastninska pravica in pravica do ustreznih možnosti za pritožbo. Zato je na podlagi dobrih praks smiselno razmisliti o »zaplembi brez kazenske obsodbe – civilna zaplemba« - v veliki večini držav zaplemba pomeni kazen, osnovana na kazenski obsodbi, vendar bi po mnenju Komisije sedaj to nadomestili z prenosom priporočil Projektne skupine za finančno ukrepanje (Financial Action Task Force, v nadaljevanju FATF) v zakonodajo EU in bi se ukrep izvajal brez predhodne kazenske obsodbe.

Noviteta, ki jo predlaga Komisija v svojem sporočilu pa je zamisel o novem kaznivem dejanju »za posedovanje `neupravičenega` premoženja«. Gre za premoženjsko korist, pridobljeno s

kaznivim dejanjem, v primeru, ko gre za premoženje, ki je nesorazmerno s prijavljenim dohodkom njegovega lastnika in ko ima ta redne stike z znanimi zločinci. Vendar pa tukaj ne bi mogli govoriti o celoti obrnjenem dokaznem bremenu, saj bi se zadeva obravnavala na kazenskem sodišču (Eur-Lex, 2008).

3 Obrnjeno dokazno breme v Sloveniji

Učinkovit pregon gospodarskega kriminala, ki bi prinesel spremembe obstoječega Kazenskega zakonika (2008), Zakona o kazenskem postopku (2012) in Zakona o državnem tožilstvu (2007), naj bi predstavljali temelje za razširjen odvzem protipravno pridobljenega premoženja z institutom obrnjenega dokaznega bremena. Slednje si je kot prioriteto nalogo zadalo Ministrstvo za pravosodje v času med letoma 2008 in 2012. Kot prednostno nalogo pa je štela tudi novela zakona, ki bi ravno tako omogočal razširjen zaseg in odvzem protipravno pridobljenega premoženja z institutom obrnjenega dokaznega bremena. Videti je bilo, da ne politična pa tudi strokovna javnost nimata jasnih odgovorov, kako dopolniti nekatere že veljavne rešitve – te so sicer poznane kot zaseg protipravno pridobljenega premoženja. Veljava novega Zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (2011) pa kljub njegovi objavi v javnosti ni doživela velikega odziva.

3.1 Kazenski, civilni in pravdni postopek ter obrnjeno dokazno breme pri nas

V splošnem se je kaznovalno pravo danes znašlo pred veliko težavo – število kaznivih dejanj narašča, novi primernejši ukrepi se sprejemajo in uporabljajo prepočasi, glede na napredek kriminalnih združb, dokazovanje kaznivih dejanj na podlagi kaznovalnega prava pa le redko daje oprijemljive rezultate. Če k zapisanemu pridamo še značilnosti, kot so na primer, da oškodovanci ali priče ne prijavijo kaznivega dejanja, ali ne vedo, da zoper storilca/ce že teče postopek, da je s kaznivim dejanjem oškodovan javni interes oziroma država in ne oškodovanec, da neposrednih oškodovancev po storjenem kaznivem dejanju ni in da je oškodovan velik in hkrati nedoločen krog ljudi, se kaj kmalu lahko pojavi dvom v suverenost zagotavljanja pravne države nasproti njenemu ljudstvu. Novi Kazenski zakonik (v nadaljevanju KZ-1) v 3. točki 3. člena določa, da se storilcu, ki je storil kaznivo dejanje, poleg izrečene sodbe še odvzame premoženjska korist. Podlago za odvzem slednje določa KZ-1 v svojem 74. členu, saj »nihče ne more obdržati premoženjske koristi, ki je bila pridobljena s kaznivim dejanjem ali zaradi njega. Korist se odvzame s sodno odločbo, s katero je bilo ob pogojih, določenih v zakoniku, ugotovljeno kaznivo dejanje,« 74. člen (KZ-1, 2008). Nadalje pa zakonik v 75. členu določa, da se kot premoženjska korist odvzame denar, dragocenosti ali vsakršna druga korist, pridobljena s kaznivim dejanjem ali pa zaradi njega, če pa takšen odvzem ni mogoč, se odvzame premoženje, ki ustreza pridobljeni koristi, če pa tudi to ni mogoče, mora storilec ali drug prejemnik plačati v denarnem znesku vrednost pridobljene koristi.

»Tradicionalni« instrument (Dežman, 2011: 30) odvzema premoženjske koristi je mogoče zaslediti v 498. a členu ZKP-UPB8, ko se premoženjska korist odvzame, ko je obdolženec oproščen (gre za kazniva dejanja z elementi korupcije oziroma pranja denarja), so pa mu bili dokazani znaki kaznivih dejanj, na podlagi katerih je razvidno, da premoženje izvira iz njih (Obrnjeno dokazno breme. Predlog 1883, 2011). So pa v obrazložitvi Predloga zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (2010) zapisali, da gre v tem primeru za zametke civilnega odvzema premoženja.

Za civilne postopke, ki vključujejo povračilo sredstev je najpomembnejše, da zoper toženo stranko obtožba ne obstoji – torej, če tožena oseba izgubi v civilni pravdi, zoper njo ni izrečene nikakršne kazenske sankcije, čeprav se tekom postopka ugotavlja tudi ravnanje tožene stranke naproti kazenskemu pravu, pa vendar samo ugotavljanje zato še ne daje veljave samemu kazenskemu postopku. V civilnem postopku je za sodišče pomembno, da se izkaže, da se je tožena stranka ukvarjala z nezakinitim ravnanjem, ki je privedlo do neupravičenega bogatenja na njen račun, vendar pa ni obtožena kaznivega dejanja. Namen civilnega postopka torej ni kaznovalni, ampak restitucijski (Predlog zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, 2010).

Za pravdne postopke pri nas velja nižji dokazni standard – sodišče odloča »v škodo tiste stranke, ki se je sklicevala na nedokazano trditev in ki je zato nosila dokazno breme za njeno resničnost. Stranka mora namreč predlagati dokaze, na katere opira svoj zahtevek ali s katerimi izpodbija navedbe in dokaze nasprotnika. Če ni možne gotovosti ali zanesljivosti, je vsaka nižja stopnja (glede na trditveno in dokazno breme) zadovoljiva v prid ene stranke, če je le boljša od druge strani. Odvzem premoženja, ki bi temeljil na deljenem dokaznem bremenu pri vračanju premoženja le nekoliko `porazdeli, na eni strani olajša, na drugi pa oteži` trditveno in dokazno breme za obe strani.« (Predlog zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, 2010: 21, 22)

3.2 Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora

Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (v nadaljevanju ZOPNI) se je začel uporabljati 29. maja 2012. Porazdeljen je na devet poglavij, ki se pričnejo z uvodnimi določbami, te pa prehajajo na poglavje o finančni preiskavi. Začasno zavarovanje odvzema in začasen odvzem premoženja nezakonitega izvora ter sam postopek odvzema premoženja nezakonitega izvora so vsebovani v tretjem in četrtem poglavju. Način izvrševanja odločb o začasnem zavarovanju, začasnem odvzemu in odvzemu premoženja je določen v petem poglavju, ki mu sledi poglavje o vzpostavitvi in vodenju evidenc. Zakon opredeljuje odgovornost Republike Slovenije kot tudi njeno mednarodno sodelovanje v primerih odvzema premoženja nezakonitega izvora – to sta poglavji sedem in osem, ki pa hkrati zaključujeta jedro zakona; sledi le še poglavje o prehodnih in končni določbi.

Zakon ima za cilj preprečevanje pridobivanja in uporabe premoženja nezakonitega izvora, saj je takšno premoženje potrebno odvzeti osebam, ki z njim razpolagajo ob pogoju, da so zavarovane pravice tistih oseb, ki so ravno na podlagi varovanih pravic premoženje pridobile zakonito in v dobri veri.

Načelo, katerega glavno vodilo je tudi vodilo celotnega zakona, da nihče ne more obdržati premoženja, pridobljenega na nezakinit način ali na podlagi nezakonite dejavnosti, saj ni mogoče izkazati zakonitega izvora premoženja v primerih, ko so bila storjena huda kazniva dejanja in je zanje vzpostavljen institut suma storitve hudega kaznivega dejanja. Izključen je kazenski ali kaznovalni postopek, saj zakon uvaja institut »civilne posledice dejstva«, da je storilec ali druga oseba pridobila premoženje z nezakinitim dejanjem. Pomembno je izpostaviti, da je bilo dejanje že v času pridobivanja premoženja nezakonitega izvora nezakonito in ker postopek teče »proti samemu premoženju nezakonitega izvora« (Predlog zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, 2011: 29), postopek odvzema torej ni povezan s kazenskim postopkom. Načeli domneve nedolžnosti in pravice do lastnine kot

ustavni kvantili torej nista kršeni (Predlog zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, 2011).

Namen zakona, ki ga zakon opredeljuje v 2. členu, v uvodnih določbah opredeljuje »neke vrste javni interes v zvezi s posegom v ustavno varovano pravico do lastnine. Poseg je utemeljen s tem, da so postopki pravzaprav civilna posledica dejstva, da je osumljenec kataloškega kaznivega dejanja ali drug nedobroverni upravičenec pridobil premoženje z nezakonitim dejanjem. Dejanje, s katerim je bilo premoženje pridobljeno, je bilo nezakonito v času pridobitve, torej bi lahko govorili celo o tem, da lastninska pravica zakonito sploh ni mogla nastati.« (Predlog zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, 2011: 29, 30)

Zakon z določbami o finančni preiskavi uvaja postopek, v katerem se zbirajo podatki, potrebni za odločitev »ali in zoper katere osebe naj se začne postopek za odvzem premoženja nezakonitega izvora.« (Predlog zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, 2011: 31) Preiskava se lahko opravi za obdobje petih let pred letom, v katerem je bila uvedena, z možnostjo razširitve v primeru za sum, da je bilo premoženje preneseno ali je prešlo na povezano osebo, zoper tako osebo.

Glede na to, da se za odvzem smiselno uporabljajo odločbe Zakona o pravnem postopku (2007), ZOPNI v svojem 26. členu določa le, da se postopek odvzema premoženja nezakonitega izvora prične na podlagi tožbe, ki jo zoper lastnika nezakonitega izvora vloži državni tožilec Specializiranega državnega tožilstva RS.

3.3 Statistični podatki za Slovenijo

Pregled obstoječega stanja pri nas kaže na dejstvo, da v Sloveniji rabe instituta obrnjenega dokaznega bremena uradne statistike ne zaznavajo. Strinjamo se lahko v razmišljanju Furlana (2011), da statistika beleži skokovit porast kriminalitete premoženjskih kaznivih dejanj ter z njimi povezanim nasiljem, opazno pa je tudi povečanje vzgibov kaznivih dejanj, ki izhajajo iz motiva koristoljubja. V nadaljevanju prikazane statistike poročila o delu policije za leta 2010, 2011, 2012 ter statistika Nacionalnega preiskovalnega urada (v nadaljevanju NPU) kažejo na obravnavo kaznivih dejanj, ki sodijo v področje kazenskega prava.

Podatki Poročila o delu policije za leto 2010 kažejo, da »so storilci s kaznivimi dejanji povzročili za 577,3 milijonov evrov škode, od tega z gospodarsko kriminaliteto 505 milijonov evrov. To kaže, da je bil pregon gospodarskega in finančnega kriminala ter korupcije ena od prednostnih nalog policije v letu 2010. Obravnavala je 13.064 ali za 41,1% več kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete. Njen delež v celotni kriminaliteti se je povečal iz 10,6% na 14,6%« (Policija, 2010: 4). Poročilo navaja tudi, da policija do sedaj še nikoli ni obravnavala tolikšnega števila gospodarskih kaznivih dejanj – med leti 2000 in 2009 je na leto v povprečju obravnavala 7.448 kaznivih dejanj. Škoda, nastala zaradi gospodarske kriminalitete v skupni škodi, kaže na povečanje njenega deleža iz 69,5% na 87,6%. Povzročena škoda je v primerjavi z letom 2009 večja za 161,5%. Državno tožilstvo je s strani policije prejelo dopolnitve kazenskih ovadb za 1.750 dejanj gospodarske kriminalitete (gre za nadaljnje preiskovanje iz leta 2009), škoda pa je bila, gledano primerljivo na prejšnja leta, ocenjena iz 48,8 na 246,4 milijona evrov.

Podatki za leto 2011 kažejo, da se je v celotni kriminaliteti zmanjšal delež gospodarske kriminalitete iz 14,6% na 14,4%. »Manjši je bil tudi njen obseg, saj je bilo obravnavanih 12.746 ali za 2,4% manj kaznivih dejanj. Škoda, ki so jo povzročila gospodarska kazniva dejanja, je bila

ocenjena na 176,3 milijonov evrov, to je za 65,1% manj, njen delež v strukturi škode celotne obravnavane kriminalitete se je zmanjšal s 87,5% na 64,9%. Zmanjšanje premoženjske škode je na eni strani posledica enormnega porasta premoženjske škode v 2010, ko je policija obravnavala kazniva dejanja, s katerimi so bila povzročena izredno velika oškodovanja; na drugi strani pa je policija zaradi velikega pripada zadev šele v 2011 zaključila nekatere preiskave, ki so se začele že v prejšnjih letih. Državnemu tožilstvu so bile tako poslani kazenske ovadbe za 1.968 kaznivih dejanj, ki jih je obravnavala že v prejšnjih letih, škoda, ki so jo povzročila, pa je bila ocenjena na 208,9 milijonov evrov.« (Policija, 2011: 13)

Podatki policije za leto 2012 kažejo na porast škode, povzročene s strani storilcev za kar 97,4% več, oziroma za 536,5 milijonov evrov več kot predhodno leto. Kot posledico navajajo večje število zaključenih kompleksnih preiskav težjih oblik gospodarske kriminalitete in korupcije z veliko premoženjsko škodo. Delež gospodarske kriminalitete se je glede na celotno kriminaliteto v letu 2012 zmanjšal iz 14,4% na 14,3%, manjši je bil tudi njen obseg, saj je bilo obravnavanih za 0,1% kaznivih dejanj – v letu 2012 je bilo teh 12.736 za razliko od leto 2011 ko je bilo obravnavanih 12.746 kaznivih dejanj. Škoda je bila ocenjena na 449,5 milijonov evrov oziroma kar 154,9% v primerjavi z letom poprej. Državnemu tožilstvu je bilo posredovanih 2.001 kazenska ovadba za storjena kazniva dejanja, ki so bila s strani policije že predhodno obravnavana v preteklih letih, škoda, ki so jo tovrstna kazniva dejanja povzročila, pa je ocenjena na 102,4 milijone evrov (Policija, 2012).

Po letu 2010, ko je s 1. januarjem pričel delovati Nacionalni preiskovalni urad (v nadaljevanju: NPU) kot samostojna operativna enota uprave kriminalistične policije, je začetek njegovega delovanja pomenil velik premik sprememb na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja najtežjih oblik gospodarske kriminalitete, korupcije in druge kriminalitete. V poročilu Policije za leto 2012 je navedeno, da je NPU preiskoval 97,8% vseh kaznivih dejanj, ki jih je obravnavala Generalna policijska postaja (v nadaljevanju: GPU) v tem letu, kar je 25,5% več kot leta 2011. Škoda, ki so jo preiskana kazniva dejanja povzročila pa znaša 228,7 milijonov evrov. Dodamo naj še, da je bilo na podlagi preiskav ovadenih 95 fizičnih oseb (Policija, 2012). Tako kot večina držav – natančneje polovica članic EU, se je tudi Slovenija na podlagi FATF priporočil o ustanovitvi urada za preprečevanja pranja denarja (FIU/Financial Intelligence Unit) odločila za vzpostavitev le-tega že v 90-ih letih kot administrativni tip urada, ki pa nima policijskih pooblastil.

Statistični podatki kažejo, da je urad od leta 1995 pa do leta 2011 na podlagi določbe 57. člena Zakona o preprečevanju pranja denarja in financiranju terorizma (v nadaljevanju ZPPDFT) izdal 33 odredb o začasni ustavitvi transakcije za 72 ur. Izkazalo se je, da je sodišče v vseh primerih pritrdilo uradu in pokazalo na njegovo pravilno in zakonito uporabo tega pooblastila. Na podlagi obvestil urada so bile po letu 2005 izrečene le tri pravnomočne sodbe za pranje denarja. Na splošno pa na Uradu za preprečevanje pranja denarja skupaj z Uradom za odkrivanje kaznivih dejanj pranja denarja med leti 1995 in 2009 ugotavljajo, »da je 68 zadev (ali 67%) od skupno 101 temeljilo oziroma so se začele na podlagi obvestil urada.« (Plausteiner, 2011: 24) Nadalje lahko razberemo, da je bilo v letu 2011 na novo začetih postopkov v 52 zadevah, od katerih je 23 primerov temeljilo na podlagi obvestil Urada RS za preprečevanje pranja denarja. V 17 zadevah je tožilstvo zavrglo kazensko ovadbo, v 10 zadevah se je izrekla pravnomočna oprostilna sodba, v 5 zadevah je šlo za pravnomočno sodbo, za 15 zadev so tožilstva odstopila od pregona oziroma je sodišče ustavilo kazenski pregon, 4 zadeve pa so bile odstopljene v nadaljnje reševanje v tujino. Za 75 zadev od skupno 210 v letu 2011 še ni bilo sprejete odločitve o kazenskem pregonu, medtem ko je sodišče za 82 zadev od skupno 210 že pričelo s postopki na sodišču in sicer, za 30 zadev je zahtevalo preiskavo, za 25 zadev je bila

preiskava uvedena, v 27 zadevah pa je bila vložena obtožnica (Ministrstvo za finance, 2011 in Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja, 2011).

Poročilo navaja še, da je sodišče v letu 2011 »izreklo dve obsodilni sodbi, ki sta pravnomočni in eno obsodilno sodbo, ki zaradi pritožbenega postopka še ni pravnomočna. Število sodb za kaznivo pranje denarja se je v zadnjih šestih letih povzpelo na 5 pravnomočnih obsodilnih sodb in na 3 nepravnomočne obsodilne sodbe.« (Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja, 2011: 1)

4 Republika Irska – primer dobre prakse

Republika Irska je z letom 1996, ko je sprejela Zakon o premoženjski koristi (Proceeds of Crime Act, 1996) pridobljeni s kaznivim dejanjem in Zakonom o Uradu za protipravno premoženjsko korist (Criminal Assets Bureau Act, 1996), napovedala hud boj proti kriminalnemu podzemlju, ki je dolga leta veljal za vzor takrat odraščajoči mladini. Vzpostavila je temelje za učinkovit zaseg protipravno pridobljenega premoženja in tako skozi čas do danes postala vzor primera dobrih praks in model, ki bi se ga morale posluževati preostale članice EU na področjih njihovega tovrstnega pravnega področja.

Pravo na Irskem danes omogoča zaseg premoženja nezakonitega izvora tako v kazenskem kot tudi civilnem postopku. V kazenskem postopku velja, da sodišče zaseže premoženje, za katero obstaja sum, da je bilo pridobljeno zaradi storitve kaznivega dejanja. Institut obrnjenega bremena tu ne obstoji, saj je na strani tožilca, da ta dokazuje obstoj nezakonito pridobljenega premoženja, na podlagi nam ne toliko znanega dokaznega standarda »onkraj razumnega dvoma« (ang. beyond reasonable doubt). Gre za dokazni standard, poznan v anglosaškem pravnem sistemu in pomeni precej visoko stopnjo prepričanosti v krivdo storilca – če želi sodnik izreči sodbo, mora biti ta standard nesporno dosežen. V civilnih postopkih pa, kjer obstoji institut obrnjenega dokaznega bremena, velja pravilo zasega premoženja nezakonitega izvora, brez predhodne kazenske obsodbe oziroma brez že obstoječega dokaza storjenega kaznivega dejanja, ki je podlaga za nezakonito pridobljeno premoženje. Na obtoženem je torej breme, da za premoženje, za katerega velja sum nezakonitega izvora, dokaže nasprotno (Reversal of the burden of proof in confiscation of the proceeds of crime: a Council of Europe Best Practice Survey (Best Practice Survey No. 2), 2000).

Pogled na delovanje in pristojnosti v Uradu za protipravno premoženjsko korist (v nadaljevanju CAB) pokaže, da ta nad sabo nima nadzornega organa, je pa pravno opredeljen kot del Ministrstva za pravosodje in je tako dolžan ministru poročati enkrat letno. Enkrat letno pa CAB poroča tudi policiji, s katero skupaj delujeta. V urad je združenih večje število agencij – v njem deluje veliko število policistov ter carinskih in davčnih inšpektorjev, delavci pravne pomoči ter delavci oddelka za socialne, družbene in družinske zadeve irskega ministrstva za pravosodje.

Med njegove prioritete naloge, opredeljene v 4. delu Zakona o premoženjski koristi, sodi identifikacija premoženja ter oseb, ki so si tovrstno premoženje pridobile zaradi storitve kaznivih dejanj na posreden ali neposreden način. V skladu z zakonom se poslužuje neposrednih ukrepov za odvzem tega premoženja oziroma vračanje sredstev osebam, ki (ne)/uspejo dokazati zakonit izvor le - tega. Zakon pa jim daje tudi podlago za opravljanje kakršne koli preiskave in pripravljanih del v zvezi z vsemi postopki, ki izhajajo iz napisanega (Proceeds of crime legislation in Ireland, 2001).

Irska danes velja za primer dobrih praks tako na področju zasega oziroma odvzema premoženja nezakonitega izvora kot tudi vračanju le-tega državi. Statistični podatki kažejo, da je CAB dve leti po začetku svojega delovanja in Zakona o premoženjski koristi, vrnila za 8,3 milijone evrov davkov ter preko 13 milijonov evrov premoženja. Letno poročilo za leto 2005 navaja, da je bilo v okviru odredb za vračilo protipravno pridobljenega premoženja le-tega povrnjenega v vrednosti preko 14,2 milijona evrov, prispevek k plačilu davkov pa je znašal prek 20 milijonov evrov. Leto kasneje – 2006 - je urad v okviru odredb za vračilo protipravno pridobljenega premoženja povrnil skoraj 9 milijonov evrov in prispeval k plačilu preko 19 milijonov evrov. Tudi nadaljnja poročila irske policije kažejo o uspešnosti urada: v letu 2007 je znesek vračila znašal malce več kot 10 milijonov evrov, povrnjenih pa je bilo 136.624,00 evrov. Leto kasneje je vračilo protipravno pridobljenega premoženja znašalo 5,9 milijona evrov, skupni znesek vračila davkov pa je bil ocenjen na 182.198,00 evrov. Leta 2009 so vrednost vrnjenega premoženja ocenili na 5,1 milijon evrov, davkov pa za približno 160.000,00 evrov, v letu 2010 pa je bil znesek nekoliko nižji – vrnjenega je bilo 4 milijone evrov protipravno pridobljenega premoženja, vračilo davkov pa je znašalo 181.000.00 evrov (Garda.ie., 2007; Garda.ie., 2008; Garda.ie., 2009; Garda.ie., 2010).

Kljub različnim zgodovinskim razvojem pravnih sistemov v Sloveniji in Irski (začetki prve izvirajo iz nemške tradicije, začetki druge pa iz anglosaksonske) se kljub razlikam v kazenskih postopkih pokažejo podobnosti, ko gre za primere premoženja nezakonitega izvora.

Irska v kazenskem procesu ne pozna instituta obrnjenega dokaznega bremena in je breme na tožilcu, da nesporno dokaže obstoj premoženja nezakonitega izvora, kar sodniku omogoči izrek obsodbe. Pri nas pa smo z vpeljavo odvzema, zamrznitve in zasega premoženja nezakonitega izvora v kazenskih postopkih sodišču naložili dokazno breme ugotovitve, da premoženje izvira iz kazenskih deliktov, kar je predpogoj za obsodilno sodbo sodišča.

5 Zaključek

Institut obrnjenega dokaznega bremena po mnenju Dobovška (2008) nedvomno pomeni enega izmed učinkovitih orožij zoper organizirano in gospodarsko kriminaliteto, čemur pritrjujemo. Hkrati pa ob prebrani literaturi in ob nastajanju pričujočega dela ugotavljamo, da bo pri nas nujno potrebno odpraviti oziroma primerno urediti, morda tudi prirediti pravne institute, če bomo želeli uspešno delovati na področju gospodarskega kriminala, še posebej na področjih zaznavanja in preprečevanja pridobivanja premoženjskih koristi, kot produkta kriminala, prilagojenega naši državi v tranzicijskem obdobju.

Pregled obstoječega stanja pri nas kaže na dejstvo, da v Sloveniji rabe instituta obrnjenega dokaznega bremena uradne statistike še ne zaznavajo. Kljub povečanemu pregonu gospodarskega in finančnega kriminala ter korupcije, prikazane statistike poročil o delu policije za leta 2010, 2011 in 2012 ter statistika Nacionalnega preiskovalnega urada kažejo na obravnavo kaznivih dejanj, ki sodijo v področje kazenskega prava.

Gospodarska kriminaliteta, ki se je v letu 2010 glede na leto 2009 povečala za 41,1 % ter leta 2011 glede na leto 2010 upadla na 14,2 % ter leta 2012 glede na leto 2011 še dodatno upadla, vendar le za 0,1 odstotne točke, kaže na to, da so organi pregona obravnavali hujše oblike kaznivih dejanj gospodarskega kriminala, ki imajo svoj epilog v obsodbi sodišča. Gre namreč za primer premoženja nezakonitega izvora iz področja kazenskih in ne civilnih zadev. Ker gre za

zadeve s področja kazenskih postopkov, kjer institut obrnjenega dokaznega bremena ni vpeljan, ne moremo govoriti o učinkoviti rabi oziroma rabi instituta nasploh.

Dodatno pa gornje ugotovitve podkrepi še statistika o skupno odrejenem zasegu oziroma o začasno zavarovanem zahtevku za odvzem premoženjske koristi, ki v obdobju 2006 in 2011 znaša 55.754.202,00 evrov, na dan 31.12.2011 pa znesek zaradi preračunanega srednjega tečaja ob menjavi valut (srednji tečaj ECB na dan 31.12.2011) znaša 55.739.682,08 evra (Podatki iz poročila o delu Urada Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja za leto 2011, 2011).

Uradno Slovenija od leta 2005 do leta 2011 beleži le tri pravnomočne sodbe za pranje denarja, na dan 31.12.2011 pa se je število povečalo na pet obsodilnih sodb. Izkaže se, da imamo zelo visok dokazni standard za kazniva dejanja gospodarskih deliktov, ki pa ne vključuje instituta obrnjenega dokaznega bremena. Na področju civilnih postopkov pa so merjenja komaj zaznana oziroma jih ni, zato tudi v tem primeru ne moremo govoriti o rabi instituta obrnjenega dokaznega bremena.

Seveda tudi pri nas na novo vpeljan institut predstavlja instrument, s katerim lahko država oziroma njene institucije uspešno začno preganjati nezakonitosti na področju premoženja; vendar se zdi, da je trenutno veljavni zakon obliž na rano, ki kliče bolj po »zadovoljitvi« zahtev EU, ki jim Slovenija kot država članica mora zadostiti.

Predlogi za tovrstni zakon ter izvajana konferenca o institutu sta nakazali na problem vpeljave instituta v naš pravni red. Vendar pa se ob tem porajajo nova in nova vprašanja, na primer, kaj bi to pomenilo sedaj za stranko v postopku, ki ji je bilo potrebno očitati dejanje nasprotujoče našemu pravu in ali bo sedaj imela stranka dovolj močna dokazna sredstva, da bo lahko dokazala svojo nedolžnost, še posebej, ali so v civilnem postopku njene pravice tako dobro varovane, kot v primeru kazenskega postopka, kjer jo varujejo tudi določbe EKČP ter podobno.

Ugotavljamo, da smo z ustanovitvijo različnih inštitucij zadostili zahtevam EU, tudi na področju prava, dovolj dosledno upoštevamo navodila, vendar imamo problem v samem izvajanju zakonov, kot tudi ne-delovanju nekaterih institucij.

Predlogi so bili na tovrstnem področju pri nas že implementirani, smernice pa sedaj same kažejo pot delu, ki ga je potrebno opraviti. Kljub nekaterim nasprotujočim si mnenjem o združljivosti našega pravnega reda in instituta obrnjenega dokaznega bremena, zatorej menimo, da bi bilo najprej smiselno, da se zakon s to določbo prične izvajati, šele nato bodo vidne informacije, ki trenutno manjkajo, kasneje pa se bo lahko na podlagi morebitnih nepravilnosti le – te dalo popraviti in bo delo lahko nemoteno steklo dalje.

Literatura

- Blažič, J. in Križaj, M. (22. 04. 2010). Primerjalni pregled – Obrnjeno dokazno breme. *RTVSLO.si*
Pridobljeno na http://www.rtv slo.si/files/novice/obrnjeno_dokazno_breme.pdf
Criminal Assets Bureau Act. (1996). *Irish Statute Book ie.* Pridobljeno na
<http://www.irishstatutebook.ie/1996/en/act/pub/0031/index.html>
Dežman, Z. (2011). Obrnjeno dokazno breme in naše kazensko pravo. *Pravosodni bilten*, 32(1), 26 – 36.

- Dobovšek, B. (2004). Obrnjeno dokazno breme v kriminalistični praksi, reševanje praktičnega primera. V B. Dobovšek (ur.), *Korupcija v gospodarstvu* (str. 41-52). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, policija, Generalna policijska uprava, Uprava kriminalistične policije.
- Dobovšek, B. (1997). *Organizirani kriminal*. Ljubljana: Založba Unigraf.
- Dobovšek, B. (2008). *Korupcija v tranziciji: študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Eur-Lex. (2005). *Okvirni sklep Sveta 2005/212/PNZ z dne 24. februarja 2005 o zaplembi premoženjske koristi, pripomočkov in premoženja, ki so povezani s kaznivimi dejanji*. Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:SL:PDF>
- Eur-Lex. (2008). *Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu, z dne 20. novembra 2008 (COM(2008)766 konč.), Premoženjske koristi, pridobljene z organiziranim kriminalom; Zagotovitev, da »se kriminal ne splača«*. Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0766:FIN:SL:PDF>
- Furlan, H. (2011). Vpliv obrnjenega dokaznega bremena na delo policije pri odkrivanju kaznivih dejanj. *Pravosodni bilten*, 32(1), 9 - 14.
- Garda.ie. (2007). *Annual Report of An Garda Siochana 2007*. Pridobljeno na <http://www.garda.ie/Documents/User/Annualreport07.pdf>
- Garda.ie. (2008). *Annual Report of An Garda Siochana 2008*. Pridobljeno na [http://www.garda.ie/Documents/User/Garda\(ENG\).pdf](http://www.garda.ie/Documents/User/Garda(ENG).pdf)
- Garda.ie. (2009). *Annual Report of An Garda Siochana 2009*. Pridobljeno na http://www.garda.ie/Documents/User/Garda_English_FINAL.pdf
- Garda.ie. (2010). *Annual Report of An Garda Siochana 2010*. Pridobljeno na [http://www.garda.ie/Documents/User/2Copy%20of%20Garda_English_2010_FL_LOW RES.pdf](http://www.garda.ie/Documents/User/2Copy%20of%20Garda_English_2010_FL_LOW_RES.pdf)
- Gomez, F. (2001). *Burden of Proof and Strict Liability: An Economic Analysis of a Misconception*. Pridobljeno 19.04.2012 na http://www.indret.com/pdf/040_en.pdf
- Kuhar, U. (2008). *Obrnjeno dokazno breme v kazenskem postopku* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede
- Kazenski zakonik RS – KZ-1. (2008). *Uradni list RS*, (55/08), (66/08-popr.).
- Ministrstvo za finance. (2011). *Poročilo o delu Urada RS za preprečevanje pranja denarja za leto 2011*. Pridobljeno na http://www.mf.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article//1317/
- Obrnjeno dokazno breme. Predlog 1883. (21. 07. 2011). *Predlagam.vladi.si*. Pridobljeno na http://predlagam.vladi.si/webroot/files/1883_PVS%201883_obrnjeno%20dokazno%20breme_MF.pdf
- Plaustein, A. (2011). Izkušnje Urada RS za preprečevanje pranja denarja v zvezi z iskanjem premoženja in pogled na obrnjeno dokazno breme v kazenskem postopku. *Pravosodni bilten*, 32(1), 19 - 27.
- Policija. (2010). *Poročilo o delu policije za leto 2010*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2011.pdf>
- Policija. (2011). *Poročilo o delu policije za leto 2011*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2010.pdf>
- Policija. (2012). *Poročilo o delu policije za 2012*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2012.pdf>

- Predlog Zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora.* (2010). Zbirke Državnega zbora RS – predlogi zakonov.
- Predlog Zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora.* (2011). Zbirke Državnega zbora RS – predlogi zakonov.
- Proceeds of Crime Act. (1996). *Irish Statute Book* ie. Pridobljeno na <http://www.irishstatutebook.ie/1996/en/act/pub/0030/print.html>
- Proceeds of crime legislation in Ireland. (01. 03. 2001). *i-law.com*. Pridobljeno na <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=61536>
- Reversal of the burden of proof in confiscation of the proceeds of crime: a Council of Europe Best Practice Survey (Best Practice Survey No. 2). (25. 05. 2000). *Council of Europe*. Pridobljeno na http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/web_ressources/CoE_BP_burdenproof.pdf
- Selinšek, L. (2007). *Kazensko pravo: splošni del in osnove posebnega dela*. Ljubljana: GV Založba.
- The Mafia and American Law: A History of Organized Crime. (19. 01. 2008). *Random Hitstory*. Pridobljeno na: <http://www.randomhistory.com/1-50/021law.html>
- Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja. (2011). *Podatki iz poročila o delu Urada Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja za leto 2011*. Pridobljeno na http://www.uppd.gov.si/fileadmin/uppd.gov.si/pageuploads/deloUrada/leto_porocilo_2011_tiskovno.pdf
- Zakon o državnem tožilstvu – ZDT-UPB5. (2007). *Uradni list RS*, (94/07).
- Zakon o kazenskem postopku – ZKP-UPB8. (2012). *Uradni list RS*, (32/12).
- Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora – ZOPNI. (2011). *Uradni list RS*, (91/11).
- Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o pranju, odkrivanju, zasegu in zaplembi premoženjske koristi pridobljene s kaznivim dejanjem in o financiranju terorizma – MKPOZZ. (2010). *Uradni list RS-MP*, (4/10).